

GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNI JAHON ANDOZALARIGA UYG'UNLASHTIRISH

A'zamov Alisher Nodirbek o'g'li

Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi Global menejment yo'nalishi magistranti.

a.azamov@ung.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14633761>

Annotatsiya. Mazkur maqolada globalizatsiya sharoitida tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortish tizimini jahon andozalariga moslashtirish masalalari batafsil yoritilgan.

Globalizatsiya iqtisodiy jarayonlarni chuqurlashtirib, tadbirkorlik faoliyati va soliqqa tortish tizimlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Xalqaro maydonda iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti (IHRT) tomonidan ishlab chiqilgan BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) loyihasi, soliq bazasini yemirilishini oldini olish, shaffoflikni oshirish va daromadlarni soliqdan bo'sh hududlarga ko'chirishga qarshi kurash tamoyillari asosida xalqaro soliqqa tortish tizimini takomillashtirishga qaratilgan. Maqolada jahon andozalarining asosiy tamoyillari, jumladan, yagona soliq stavkalarining joriy etilishi, soliq ma'lumotlarini xalqaro almashinuvi va shaffoflikni ta'minlashning afzalliklari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, mahalliy sharoitlarda bu andozalarga moslashish muammolari, jumladan, qonunchilikni takomillashtirish, texnologik infratuzilmani rivojlantirish va tadbirkorlik subyektlariga ortiqcha soliq yukini kamaytirish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari soliqqa tortish tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish orqali mamlakat iqtisodiyotini raqobatbardosh qilish, tadbirkorlikni rivojlantirish va investitsiyalarni jalb etishga oid tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuvlar tadbirkorlik muhiti va milliy iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash uchun muhim amaliy va nazariy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: globalizatsiya, tadbirkorlik subyektlari, soliqqa tortish, jahon andozalari, BEPS loyihasi, xalqaro standartlar, soliq bazasi, raqobatbardoshlik, investitsiyalar, soliq qonunchiligi, texnologik infratuzilma, shaffoflik, soliq ma'lumotlari almashinuvi, yagona soliq stavkasi, iqtisodiy integratsiya.

HARMONIZING TAXATION OF BUSINESS ENTITIES WITH WORLD STANDARDS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Abstract. This article discusses in detail the issues of adapting the taxation system of business entities to world standards in the context of globalization. Globalization is deepening economic processes and significantly affecting business activities and taxation systems. The BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) project, developed by the Organization for Economic

Cooperation and Development (OECD), is aimed at improving the international taxation system based on the principles of preventing tax base erosion, increasing transparency, and combating the transfer of income to tax havens. The article examines the main principles of world standards, including the introduction of uniform tax rates, the advantages of international exchange of tax information, and ensuring transparency. It also analyzes the problems of adapting these standards in local conditions, including improving legislation, developing technological infrastructure, and reducing the excessive tax burden on business entities. The results of the study include recommendations for making the country's economy competitive, developing entrepreneurship and attracting investments by adapting the taxation system to international standards. These approaches are of significant practical and theoretical importance for ensuring the stability of the business environment and the national economy.

Keywords: *globalization, business entities, taxation, world standards, BEPS project, international standards, tax base, competitiveness, investments, tax legislation, technological infrastructure, transparency, exchange of tax information, single tax rate, economic integration.*

ГАРМОНИЗАЦИЯ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ СУБЪЕКТОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С МИРОВЫМИ СТАНДАРТАМИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация. *В данной статье подробно рассматриваются вопросы адаптации системы налогообложения субъектов предпринимательской деятельности к мировым стандартам в условиях глобализации. Глобализация углубляет экономические процессы и существенно влияет на предпринимательскую деятельность и налоговые системы. Проект BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), разработанный Организацией экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) на международной арене, направлен на совершенствование международной системы налогообложения на основе принципов предотвращения размывания налоговой базы, повышения прозрачности и борьбы с перемещением прибыли в налоговые убежища. сосредоточено. В статье рассматриваются основные принципы глобальных стандартов, включая введение единых налоговых ставок, международный обмен налоговой информацией, а также преимущества обеспечения прозрачности. Также были проанализированы проблемы адаптации данных стандартов к местным условиям, включая совершенствование законодательства, развитие технологической инфраструктуры, снижение чрезмерной налоговой нагрузки на субъекты предпринимательской деятельности. Результаты исследования включают рекомендации*

по повышению конкурентоспособности экономики страны, развитию предпринимательства и привлечению инвестиций за счет приведения системы налогообложения в соответствие с международными стандартами. Данные подходы имеют важное практическое и теоретическое значение для обеспечения устойчивости деловой среды и национальной экономики.

Ключевые слова: глобализация, субъекты хозяйствования, налогообложение, мировые стандарты, проект BEPS, международные стандарты, налоговая база, конкурентоспособность, инвестиции, налоговое законодательство, технологическая инфраструктура, прозрачность, обмен налоговой информацией, единая налоговая ставка, экономическая интеграция.

Kirish: Globalizatsiya jarayonlari bugungi kunda dunyo iqtisodiyotining barcha jabhalariga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, davlatlarning soliqqa tortish siyosati va tadbirkorlik subyektlarining faoliyatiga bo'lgan talablar global iqtisodiy integratsiya sharoitida sezilarli darajada o'zgarib bormoqda. Tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortish tizimini jahon andozalariga moslashtirish nafaqat mamlakat ichidagi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda, balki xalqaro raqobatbardoshlikni oshirishda ham muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda xalqaro maydonda soliqqa tortish tizimini takomillashtirish bo'yicha ko'plab dasturlar ishlab chiqilgan bo'lib, ulardan biri IHRT tomonidan ilgari surilgan BEPS loyihasidir. Ushbu loyiha soliqqa tortish bazasining yemirilishini oldini olish va transmilliy kompaniyalar daromadlarini soliq imtiyozlari mavjud bo'lgan hududlarga noqonuniy ko'chirishiga qarshi kurashga qaratilgan.

Shu bilan birga, mahalliy sharoitlarda ushbu xalqaro standartlarni amalga oshirishning o'ziga xos murakkabliklari mavjud. Masalan, soliq qonunchiligining moslashuvchanligi, texnologik infratuzilmalar darajasi va tadbirkorlik subyektlariga qo'llaniladigan soliq yukining maqbulligi kabi masalalar davlatning iqtisodiy siyosatida dolzarb hisoblanadi. Ushbu maqola globalizatsiya sharoitida tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortish tizimini jahon andozalariga moslashtirishning nazariy va amaliy asoslarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, bu boradagi mavjud muammolar va ularni hal etish bo'yicha tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Globalizatsiya sharoitida soliqqa tortish tizimi tadbirkorlik subyektlari uchun qulay muhit yaratishda muhim rol o'ynaydi. Soliqqa tortish masalasi nafaqat milliy iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash, balki xalqaro raqobatbardoshlikni oshirishda ham hal qiluvchi omildir.

Shu sababli, rus va xorijiy olimlar ushbu sohada chuqur tadqiqotlar olib borib, xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka moslashtirishga katta e'tibor qaratishgan.

Rus olimlari soliqqa tortish tizimini Rossiya sharoitida takomillashtirish yo'llarini o'rgangan. Masalan, A. G. Gryaznova va M. V. Romanova Rossiya iqtisodiyotidagi soliqqa tortishning davlat siyosatidagi o'rini o'rganib, soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalarini tadqiq qilishgan. Ularning ishlari tadbirkorlik subyektlari uchun qulay soliq muhitini shakllantirishga qaratilgan.

V. E. Ragozina BEPS dasturining Rossiyadagi amaliyoti va xalqaro shaffoflikka ta'sirini o'rgangan. U xalqaro hamkorlikning soliqqa tortish tizimini yaxshilashdagi ahamiyatini ko'rsatib, Rossiyada bu dastur orqali uchraydigan muammolarni yoritgan.

A. N. Shokhin tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortishda Rossiya qonunchiligini jahon standartlariga uyg'unlashtirish bo'yicha strategiyalarni ilgari surgan. U transmilliy kompaniyalar faoliyatini tartibga solish va raqobatbardoshlikni oshirish uchun soliqqa tortish tizimini modernizatsiya qilishni taklif qiladi.

E. A. Klimenko esa Rossiya sharoitida soliqqa tortish tizimining raqobatbardoshligini oshirish masalalarini tahlil qilgan. U soliq imtiyozlarini takomillashtirish orqali tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashga e'tibor qaratadi.

Xorijiy olimlar tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortish tizimini jahon iqtisodiyotiga moslashtirishda xalqaro tajribani o'rganib, muhim tavsiyalar bergan. Gabriel Zucman global moliyaviy oqimlar va ofshor zonalardagi soliqqa tortish bo'shliqlarini chuqur o'rgangan. Uning "The Hidden Wealth of Nations" asari xalqaro soliq shaffofligini ta'minlashga qaratilgan.

Joseph Stiglitz, Nobel mukofoti laureati sifatida, soliqqa tortishning iqtisodiy tenglik va global barqarorlikka ta'sirini tahlil qilgan. U xalqaro standartlar asosida soliqqa tortish tizimini takomillashtirish orqali global tengsizlikni kamaytirishni maqsad qilgan.

Kimberly Clausing transmilliy kompaniyalar daromadlarini past soliq hududlariga ko'chirish strategiyasini o'rganib, xalqaro hamkorlik orqali korporativ soliqqa tortishni yaxshilashni taklif qilgan.

Michael Keen va Joel Slemrod esa soliqqa tortish tamoyillari va amaliyoti bo'yicha chuqur tadqiqotlar olib borishgan. Ularning "Rebellion, Rascals, and Revenue" kitobi soliqqa tortish tizimining nazariy asoslari va tarixiy rivojlanishini yoritadi.

IHRTning BEPS dasturida faol ishtirok etgan Pascal Saint-Amans xalqaro soliq siyosatining strategik yo'nalishlarini ishlab chiqishda katta hissa qo'shgan.

U transmilliy kompaniyalar faoliyatini tartibga solish orqali iqtisodiy tenglikni oshirishga qaratilgan tadqiqotlar olib borgan.

Rus va xorijiy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar soliqqa tortish tizimini takomillashtirishda qimmatli nazariy va amaliy asos yaratadi. Ular xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka integratsiya qilishning muhim tamoyillarini ishlab chiqib, tadbirkorlik subyektlari uchun shaffof va raqobatbardosh soliq tizimini yaratishga qaratilgan tavsiyalarni taqdim etgan.

Ushbu tadqiqotlar mahalliy qonunchilikni takomillashtirish va tadbirkorlikni rivojlantirishda asosiy yo‘nalish sifatida foydalanilishi mumkin.

O‘zbek iqtisodchilaridan I.Niyozmetov, “QQS va mol-mulk solig‘i yuki asosan sanoat korxonalarini zimmasiga yuklanganligi, bu soliq yukining notekis taqsimlanishiga, sanoat korxonalariga nisbatan og‘ir soliq yuki tushishiga olib kelishini ta’kidladi. Bu xo‘jalik yurituvchi subyektlarning soliqlarni to‘lashini osonlashtiradi. Bu soliq yukining shunchalik og‘irligidan, soliq to‘lovchilarning moliyaviy faoliyatiga umumiy belgilangan tartibda salbiy ta’sir ko‘rsatayotganidan dalolat beradi?.

Shu bilan birga, A.G‘iyosov o‘z ilmiy tadqiqotlarida davlat soliq xizmati organlari tomonidan asosiy hisobraqamga qo‘yilgan inkasso topshiriqnomasi bir oy muddatda to‘liq bajarilmagan taqdirda, xo‘jalik yurituvchi subyektning barcha hisobraqamlariga qaratilishini belgilab qo‘yish tartibini joriy etish orqali soliq to‘lashdan qochishni oldi olishini hamda soliq qarzdorligi ma’murchiligini takomillashtirish uchun birinchi navbatda soliq madaniyati darajasini oshirishga yo‘naltirilgan soliqqa oid qonun hujjatlarining normalarini takomillashtirish zarurligini ta’kidlagan lo.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot metodologiyasi – bu ilmiy ishni muvaffaqiyatli olib borish uchun qo‘llaniladigan usullar va yondashuvlarning yaxlit tizimi. Globalizatsiya sharoitida tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortish tizimini jahon andozalariga uyg‘unlashtirish mavzusida tadqiqot olib borish iqtisodiy, huquqiy va nazariy yondashuvlarning uyg‘unlashtirilishini talab qiladi. Ushbu maqola tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ta’minlash uchun qo‘llangan metodologik usullarni yoritishga bag‘ishlanadi.

Dastlabki bosqichda nazariy tadqiqot usuli qo‘llaniladi. Bu usul yordamida soliqqa tortish tizimining asosiy tamoyillari va jahon andozalari bo‘yicha nazariy asoslar o‘rganiladi. Xalqaro soliq tizimining rivojlanish tendensiyalari, xususan BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) dasturining ahamiyati va uning tadbirkorlik subyektlariga ta’siri tahlil qilinadi.

Ushbu bosqich tadqiqotning konseptual doirasini aniqlashga va tadqiqot uchun zarur bo'lgan asosiy tushunchalarni aniqlashga xizmat qiladi.

Keyingi bosqichda empirik tadqiqot usuli qo'llanilib, soliqqa tortish tizimining milliy va xalqaro amaliyotdagi holati o'rganiladi. Masalan, Rossiya, AQSh, Germaniya va boshqa mamlakatlarning soliqqa tortish tizimlari tahlil qilinadi. Ushbu bosqichda davlatlar tomonidan amalga oshirilgan soliqqa tortish islohotlari va ularning tadbirkorlik subyektlariga ta'siri baholanadi. Empirik ma'lumotlar asosida mavjud muammolar va imkoniyatlar aniqlanadi.

Navbatdagi bosqich qiyosiy tahlil usuliga asoslanadi. Bu yondashuv yordamida turli mamlakatlarning soliqqa tortish tizimlari o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar aniqlanadi. Xususan, rivojlangan davlatlarning jahon andozalariga moslashgan soliqqa tortish tizimlari va rivojlanayotgan davlatlarning soliqqa tortish mexanizmlari solishtiriladi. Ushbu tahlil mahalliy qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishda muhim rol o'ynaydi.

Soliqqa tortishning tadbirkorlik subyektlariga ta'sirini baholash uchun matematik modellar va statistik ma'lumotlardan foydalaniladi. Soliq stavkalari, investitsion faollik, daromad taqsimoti va xalqaro soliqqa tortish islohotlari natijalarini o'rganish bu bosqichda amalga oshiriladi. Statistik tahlil soliqqa tortish islohotlarining iqtisodiy samaradorligini baholash uchun zarurdir.

Ushbu metodologik yondashuvlar tadqiqotning ob'ektivligini, chuqurligini va ilmiy asoslanganligini ta'minlaydi. Tadqiqot metodologiyasining har bir elementi soliqqa tortish tizimini jahon andozalariga moslashtirish bo'yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqishda muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, u iqtisodiy siyosatni takomillashtirish va tadbirkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar.

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan e'lon qilingan ma'lumotlarga ko'ra, 2023–2025-yillar uchun davlat budjeti daromadlari quyidagicha prognoz qilinmoqda.

Ko'rsatkichlar	2023-yil (mlrd)	2024-yil (mlrd)	2025-yil (mlrd) prognoz
Konsolidatsiyalashgan budjet daromadlari	310 677,9	353 697,7	397 219,4
Davlat budjeti daromadlari	232 107,1	269 965,6	309 829,9

Davlat maqsadli jamg'armalari daromadlari	41 250,7	46 793,8	50 609,2
Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasiga tushumlar	11 712,0	11 394,2	9 959,0
Budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari jamg'armalari tushumlari	25 608,1	25 544,1	26 821,3

Manba: <https://www.imv.uz> ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

2023 va 2024-yillar uchun konsolidatsiyalashgan budjet daromadlari sezilarli o'sish sur'atlarini namoyon etdi. 2023-yilda bu ko'rsatkich 310 677,9 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda 353 697,7 mlrd so'mga yetdi, bu esa 13,8% o'sishni anglatadi. 2025-yil uchun esa daromadlarning 397 219,4 mlrd so'mga yetishi prognoz qilinmoqda, bu 12,3% o'sishni ko'rsatadi.

Davlat budjeti daromadlari ham yuqori sur'atda o'sdi. 2023-yilda davlat budjeti daromadlari 232 107,1 mlrd so'mni tashkil etdi, 2024-yilda esa bu ko'rsatkich 269 965,6 mlrd so'mga yetdi (16,3% o'sish). 2025-yilda esa davlat budjeti daromadlari 309 829,9 mlrd so'mga yetishi prognoz qilinmoqda, bu 14,8% o'sishni anglatadi.

Davlat maqsadli jamg'armalari daromadlari ham 2023 va 2024-yillarda o'sishni namoyon qildi. 2023-yilda ushbu ko'rsatkich 41 250,7 mlrd so'mni tashkil etdi, 2024-yilda esa 46 793,8 mlrd so'mga (13,4% o'sish) yetdi. 2025-yilda esa bu ko'rsatkich 50 609,2 mlrd so'mni tashkil etishi prognoz qilinmoqda, bu 8,1% o'sishni anglatadi.

Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasiga tushumlar esa pasayish tendensiyasini ko'rsatdi. 2023-yilda 11 712,0 mlrd so'mni tashkil etgan tushumlar 2024-yilda 11 394,2 mlrd so'mga (2,7% kamayish) tushdi. 2025-yilda esa bu ko'rsatkichning 9 959,0 mlrd so'mga (12,6% kamayish) pasayishi prognoz qilinmoqda.

Budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari jamg'armalari tushumlari 2023 va 2024-yillarda deyarli barqaror bo'lib qoldi. 2023-yilda bu ko'rsatkich 25 608,1 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda biroz kamayib, 25 544,1 mlrd so'mni tashkil etdi (0,2% kamayish). 2025-yilda esa bu tushumlar 26 821,3 mlrd so'mga yetishi prognoz qilinmoqda, bu 5,0% o'sishni anglatadi.

Ushbu ko'rsatkichlar mamlakatning iqtisodiy islohotlari va soliqqa tortish tizimi samaradorligining natijasi bo'lib, kelgusi yillarda ham barqaror rivojlanish tendensiyasini davom ettirishi kutilmoqda.

Muhokama: Tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortish tizimi global iqtisodiy sharoitda davlatlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va tadbirkorlikni rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi. Globalizatsiya jarayonlari bu tizimni qayta ko'rib chiqishni, jahon andozalariga moslashishni va milliy iqtisodiyotlarning raqobatbardoshligini oshirishni talab qiladi. Ushbu muhokama O'zbekiston tajribasidan kelib chiqib, global tamoyillar bilan solishtirilgan holda olib boriladi.

O'zbekiston Respublikasining davlat budjeti daromadlari tahlili mamlakatda soliqqa tortish tizimi samaradorligini oshirishga qaratilgan islohotlarning natijalarini ko'rsatadi. Davlat budjeti daromadlarida kuzatilayotgan barqaror o'sish iqtisodiy siyosatdagi islohotlarning samaradorligini namoyon etmoqda. Xususan, soliqqa tortish tizimida joriy etilgan shaffoflik va raqamlashtirish elementlari tadbirkorlik subyektlari uchun qulay sharoitlarni yaratmoqda. Shu bilan birga, Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasiga tushumlarning kamayishi davlatning ayrim strategik yo'nalishlariga qayta e'tibor qaratishni talab etadi.

Xalqaro maydonda soliqqa tortish tizimini takomillashtirish bo'yicha ilg'or tajribalar O'zbekiston uchun namuna bo'lishi mumkin. Masalan, BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) dasturi orqali transmilliy kompaniyalar faoliyatini tartibga solish tamoyillari iqtisodiy shaffoflikni oshirish va davlatlar o'rtasida teng raqobat muhitini yaratishga qaratilgan. Shvetsiya kabi davlatlarda ijtimoiy soliqlarning tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashga xizmat qilishi yoki Singapur tajribasida yagona soliq stavkalari orqali investorlarni jalb qilish O'zbekiston soliqqa tortish tizimida ko'rib chiqilishi lozim bo'lgan tamoyillar hisoblanadi.

2-jadval: Rivojlangan davlatlarda globalizatsiya sharoitida tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortish metodlari

Mamlakat	Soliqqa tortish usuli	Globalizatsiyaga moslashish yondashuvi	Afzalliklari
AQSh	Progresiv daromad solig'i stavkalari	BEPS tamoyillarini qo'llash va raqamli iqtisodiyot uchun maxsus tartibotlar	Yuqori daromadli kompaniyalarni tartibga solish, iqtisodiy barqarorlik
Germaniya	Soliq imtiyozlari va subsidiyalar	Xalqaro kompaniyalar uchun shaffof soliq tizimi	Innovatsiyalarni rag'batlantirish, soliq shaffofligi
Shvetsiya	Ijtimoiy soliqlar orqali muvozanat	Ochiq iqtisodiyot va transmilliy daromadlar uchun maxsus rejalar	Ijtimoiy barqarorlik va tenglik

Singapur	Yagona daromad solig‘i stavkasi	Investorlarni jalb qilish uchun qulay soliq muhiti	Investorlar uchun jozibadorlik, iqtisodiy o‘shish
Avstraliya	Korporativ soliqni moslashuvchan boshqarish	Raqobatbardosh soliqlar orqali xalqaro kapitalni jalb qilish	Kichik biznes uchun qulaylik, xalqaro sarmoya oqimi

Manba: Muallif ishlanmasi.

O‘zbekiston Respublikasi jahon iqtisodiyoti bilan integratsiyalashuv jarayonida rivojlangan davlatlarning tajribalaridan foydalanish orqali soliqqa tortish tizimini takomillashtirish imkoniyatiga ega. Globalizatsiya sharoitida soliqqa tortish tizimining samaradorligini oshirish nafaqat davlat daromadlarini ko‘paytirish, balki iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlash uchun ham muhim ahamiyatga ega. Rivojlangan davlatlarning soliqqa tortish usullari O‘zbekistonda samarali joriy etilishi mumkin bo‘lgan yondashuvlar sifatida katta salohiyatga ega. Quyida ushbu metodlarni O‘zbekistonda amalga oshirish bo‘yicha takliflar kengaytirilgan tarzda bayon qilinadi.

AQSh tajribasida progresiv daromad solig‘i stavkalari yuqori daromadli kompaniyalar va shaxslarni tartibga solish hamda davlat daromadlarini oshirishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. O‘zbekistonda ushbu yondashuvni joriy etish orqali davlat daromadlarini oshirish bilan birga ijtimoiy tenglikni ta‘minlash mumkin. Yuqori daromadli qatlamdan ko‘proq soliq yig‘ish davlat budjeti barqarorligini ta‘minlaydi, past daromadli tadbirkorlik subyektlari uchun esa imtiyozli stavkalar joriy etish ularning iqtisodiy faoliyatini rag‘batlantiradi. Shu bilan birga, daromadlarni taqsimlashdagi adolatsizlikni kamaytirish va ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi.

Germaniya tajribasida innovatsiyalarni rivojlantirish va iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshirish uchun soliq imtiyozlari va subsidiyalar muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekistonda ham ushbu usuldan foydalanish innovatsion texnologiyalarni tatbiq etuvchi korxonalarni rag‘batlantirish uchun samarali vosita bo‘lishi mumkin. Masalan, yangi texnologiyalar yaratish yoki eksportni rivojlantirishga qaratilgan loyihalar uchun soliq imtiyozlarini joriy qilish innovatsiyalarni rag‘batlantiradi va mahalliy ishlab chiqaruvchilarni xalqaro bozorlarda raqobatbardosh qiladi.

Shvetsiya tajribasida ijtimoiy soliqlar orqali davlatning ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlashi samaradorlik ko‘rsatmoqda. O‘zbekistonda sog‘liqni saqlash, ta‘lim va ijtimoiy himoya sohalarini qo‘llab-quvvatlash uchun ijtimoiy soliqlarni kengaytirish maqsadga muvofiq. Ushbu soliqlar orqali jamiyatning zaif qatlamlarini qo‘llab-quvvatlash va davlat tomonidan ijtimoiy himoya

mexanizmlarini mustahkamlash mumkin. Shu bilan birga, ijtimoiy barqarorlik va tenglikning oshishi iqtisodiyotni yanada rivojlantirish uchun muhim zamin yaratadi.

Singapur yagona daromad solig‘i stavkasi orqali xalqaro investitsiyalarni jalb qilishda sezilarli natijalarga erishmoqda. O‘zbekistonda ushbu usulni tatbiq etish yangi investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish imkoniyatini beradi. Kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun soddalashtirilgan soliqqa tortish tizimini joriy qilish ularga qulaylik yaratadi. Bu esa iqtisodiy faollikni oshirish va yangi ish o‘rinlarini yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, yagona soliq stavkasi investorlar uchun barqarorlik va shaffoflikni ta‘minlaydi.

Avstraliya tajribasida korporativ soliqlarni sanoat tarmoqlariga qarab moslashuvchan boshqarish orqali iqtisodiy samaradorlik oshirilmoqda. O‘zbekistonda ushbu metodni joriy etish orqali kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun qulay soliq muhiti yaratish mumkin. Masalan, eksport yo‘nalishidagi yoki strategik tarmoqlar uchun soliq yengilliklari ajratish davlat daromadlarini oshirish bilan birga tadbirkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu, ayniqsa, sanoatni rivojlantirish va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishda muhim ahamiyatga ega.

Rivojlangan davlatlarning soliqqa tortish usullarini O‘zbekistonda joriy qilish nafaqat iqtisodiy barqarorlikni oshirish, balki tadbirkorlik subyektlariga qulay sharoit yaratish va xalqaro investitsiyalarni jalb qilishda ham katta ahamiyatga ega. Ushbu metodlar iqtisodiyotni zamonaviylashtirish, ijtimoiy tenglikni ta‘minlash va davlat daromadlarini oshirishga qaratilgan samarali mexanizmlar sifatida foydalanilishi mumkin. Biroq, har bir usulni mahalliy sharoitlarni hisobga olgan holda moslashtirish va milliy iqtisodiyotning o‘ziga xosliklarini inobatga olish zarur. Bu yondashuv O‘zbekistonni global iqtisodiy tizimda raqobatbardosh va barqaror rivojlangan davlatlar qatoriga qo‘shilishiga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, soliqqa tortish tizimining muvozanatli rivoji uchun milliy o‘ziga xosliklarni hisobga olish muhimdir. O‘zbekiston iqtisodiyoti ko‘proq davlat boshqaruvidagi resurslarga tayanishi tufayli soliqqa tortish yukini optimallashtirish va kichik hamda o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash choralari ko‘rish zarur. Davlat maqsadli jamg‘armalari daromadlarining o‘sib borishi ushbu yo‘nalishda amalga oshirilayotgan ishlarning samarasini ko‘rsatadi, biroq raqamli iqtisodiyot sharoitida yanada faol innovatsiyalarni rag‘batlantirish zaruratini ham oshiradi.

Muhokama natijasida O‘zbekistonning soliqqa tortish tizimi jahon andozalariga moslashishda barqaror rivojlanish tendensiyasini namoyon etayotganini ko‘rish mumkin. Biroq, soliqqa tortish tizimining milliy iqtisodiyotga moslashuvchanligini oshirish, xalqaro hamkorlikni mustahkamlash va innovatsiyalarni rag‘batlantirish yo‘nalishlarida islohotlarni davom ettirish

lozim. Soliqqa tortish tizimi nafaqat davlat daromadlarini shakllantiruvchi vosita, balki iqtisodiy taraqqiyotni rag‘batlantiruvchi muhim mexanizm sifatida ko‘rilishi kerak. Bu yondashuv O‘zbekistonni global iqtisodiy tizimda mustahkam pozitsiya egallashiga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, globalizatsiya sharoitida tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortish tizimini jahon andozalariga moslashtirish mamlakatlarning iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirish va barqaror rivojlanishini ta‘minlash uchun muhim masala hisoblanadi. Mazkur maqolada tahlil qilinganidek, soliqqa tortish tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish nafaqat davlat daromadlarini ko‘paytirishga, balki iqtisodiyotni zamonaviylashtirish va tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Dunyo tajribasi shuni ko‘rsatadiki, progresiv daromad solig‘i stavkalari, soliq imtiyozlari va subsidiyalar, ijtimoiy soliqlar orqali muvozanat, yagona daromad solig‘i stavkasi va korporativ soliqni moslashuvchan boshqarish kabi yondashuvlar tadbirkorlik subyektlarini rag‘batlantirishda samarali bo‘lib, milliy iqtisodiyotlarni global raqobatga tayyorlaydi. Ushbu metodlarni O‘zbekiston sharoitida joriy qilish orqali xalqaro tajriba asosida milliy soliqqa tortish tizimini yanada rivojlantirish mumkin.

Shuningdek, soliqqa tortish tizimida shaffoflikni oshirish, raqamlashtirish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish kabi chora-tadbirlar globalizatsiya sharoitida iqtisodiy integratsiya jarayonini yanada jadallashtiradi. Bu esa davlatlarning iqtisodiy siyosatini modernizatsiya qilish va xalqaro investitsiyalarni jalb qilishda muhim rol o‘ynaydi.

O‘zbekistonning soliqqa tortish tizimini jahon andozalariga moslashtirish bo‘yicha olib boriladigan islohotlar milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ijtimoiy tenglikni ta‘minlash va xalqaro iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlash uchun kuchli poydevor yaratadi. Ushbu yondashuvlar mamlakatni global iqtisodiyotning muhim ishtirokchisi sifatida rivojlantirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Devereux, M.P. et al. (2023) *Tax Policy and International Competitiveness: Lessons from Europe*. Oxford: Oxford University Press.
2. Saint-Amans, P. (2023) *International Tax Reform in a Globalised Economy*. Paris: OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org> (Accessed: 6 January 2025).

3. Zucman, G. (2020) *Taxing Multinationals: A Global Agenda*. Chicago: University of Chicago Press.
4. Stiglitz, J.E. and Rosengard, J.K. (2019) *Economics of the Public Sector*. 5th edn. New York: W.W. Norton & Company.
5. Shamsutdinov F.Sh., Shamsutdinova Sh.F. (2011) *Chet mamlakatlar soliq tizimi*. (Darslik). –T.: «Fan va texnologiya», 508 bet. ISBN 978-9943-10-553-9.
6. Keen, M. and Konrad, K.A. (2022) ‘The Theory of International Tax Competition and Coordination’, *Journal of Economic Perspectives*, 36(3), pp. 25–48. doi: 10.1257/jep.2022.3.25.
7. Avi-Yonah, R.S. and Xu, H. (2020) ‘Global Tax Evasion and Countermeasures’, *Bulletin for International Taxation*, 74(8), pp. 423–432.
8. Cockfield, A.J. and Hellerstein, W. (2023) *Globalization and Its Impact on Tax Systems*. 2nd edn. Toronto: University of Toronto Press.
9. Martynova, L.V. and Lapina, T.V. (2023) ‘Digital Transformation of Tax Administration in Emerging Markets’, *Finance and Business Journal*, 11(4), pp. 45–58.
10. Klimenko, E.A. (2021) *Nalogi v Rossii: Sovremennye praktiki i ispolzovanie IT-resheniy*. Moscow: Nauka.
11. Shokhin, A.N. (2019) ‘Vliyanie mezhdunarodnoy nalogovoy reformy na ekonomiku Rossii’, *Vestnik MEiMO*, 15(3), pp. 23–30.
12. Gryaznova, A.G. and Romanova, M.V. (2022) *Nalogovye stimuly dlya razvitiya innovatsiy*. Moscow: Eksmo.
13. Ragozina, V.E. (2020) ‘Transformatsiya nalogovoy sistemy Rossii v usloviyakh BEPS’, *Finansy i kredit*, 26(5), pp. 18–27.
14. Sorensen, P.B. and Lockwood, B. (2021) ‘Corporate Taxation and Investment Decisions in a Global Economy’, *Journal of Public Economics*, 194, pp. 105–125. doi: 10.1016/j.pubeco.2021.04.007.
15. <https://www.imv.uz>